

педагогического сопровождения на этапе личностного и профессионального развития будущего учителя начальной школы.

Ключевые слова: *эдукационная ситуация, ситуация профессионально-личностного развития, саморазвитие, педагогическое сопровождение, образовательная среда профессиональной подготовки, будущие учителя начальной школы.*

Summary

Olena Yaroshynska

The mechanism of creation of a situation of professional and personal development of the future primary school teachers

The article emphasis on the problem of activation the process of professional and personal development and self-development of the future primary school teacher in terms of the educational environment of professional training. Theoretical and practical bases for creating the professional and personal situations of the future elementary school teacher through the mechanism of inclusion the opportunities of the educational environment in the process of becoming the future specialist and the formation of his conscious attitude towards the process of improvement are discovered. The conditions of revealed activation the process of professional and personal development and self-development of the future teacher are founded. The approaches (individual, group, program) to implement the mechanism of creating the situation of professional and personal development of the primary school teachers are submitted. The stages of involving the students in conscious of professional and personal self-development are offered and the possibilities of their implementation in teaching of the course «Fundamentals of pedagogy» are demonstrated. The role of pedagogical support on the stage of personal and professional development of the future elementary school teacher is marked.

Key words: *educational situation, situation of professional and personal development, self-development, pedagogical support, educational environment of professional training, future primary school teachers.*

Дата надходження статті: «24» вересня 2014 р.

УДК 373.5.016

ТЕТЯНА ЯСАК,

кандидат педагогічних наук

(м.Нікополь)

Сучасні електронні засоби навчання української мови у вищому навчальному закладі

У статті висвітлено дидактичний потенціал сучасних електронних засобів навчання української мови, подано їх класифікацію відповідно до інформаційно-навчальної ознаки. Обґрунтовано психолого-педагогічні переваги й лінгводидактичну доцільність універсальних електронних засобів навчання української мови професійного спрямування. Розглянуто особливості сучасних електронних засобів універсального типу, що сприяють постійному оновленню їх змісту за рахунок самостійного створення і використання нових дидактичних компонентів учасниками навчального процесу. За результатами спостережень з'ясовано, що такі комп'ютерно зорієнтовані засоби навчання забезпечують істотну інтенсифікацію процесу пізнання шляхом оперативного взаємозв'язку джерела навчальної інформації та студента, реалізації індивідуальної траєкторії навчання у лінгвістичній та психологічній площині – врахування рівня мовно-мовленнєвої компетентності студентів, адаптації темпу подання навчального матеріалу до швидкості його засвоєння. Зроблено висновок, що адаптивні можливості електронних засобів навчання дають змогу викладачу одночасно працювати зі студентами різних рівнів, урахувуючи їх обсяг знань і потенційних можливостей, типові помилки, нахили та мовні інтереси.

Ключові слова: *електронні засоби навчання, інформаційно-комунікаційні технології, комп'ютерно зорієнтовані засоби навчання, універсальність, класифікація, адаптивні можливості, українська мова професійного спрямування.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасне суспільство характеризується стрімким розвитком високих технологій, масовою комп'ютеризацією, інтенсивним розширенням інформаційного простору, що зумовлює активний пошук дидактичних моделей, зорієтованих на інтереси і розвиток особистості. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у процесі інформатизації освіти вимагає комп'ютерної зорієтованості навчально-виховного середовища [1]. Реалізація під час побудови педагогічних систем принципів відкритої освіти, використання методів і засобів ІКТ уможливають істотне розширення потенційного простору навчально-виховного середовища, забезпечують формування і використання єдиного освітнього

простору, яке складається з доступної якісної й кількісної різноманітності інформаційних освітніх ресурсів. Саме тому одним із пріоритетних завдань вищої освіти є впровадження сучасних електронних засобів, які розширюють можливості студентів у якісному формуванні системи знань, сприяють розвитку інтелектуальних здібностей до самонавчання, інтенсифікують діяльність викладача та студентів, уможливають істотне розширення потенційного простору навчально-виховного середовища.

Вихід України на світову арену як незалежної самостійної держави загострив багато проблем – економічних, політичних, соціальних. З наданням українській мові статусу державної реально виникла потреба державних службовців, фахівців різних галузей господарства досконало володіти державною мовою для ефективного виконання посадових обов'язків. Відтак на часі створення електронних засобів навчання, що зорієнтовані на формування знань про специфіку усної та писемної форм реалізації ділової української мови (наукового та офіційно-ділового стилів) з урахуванням фахової спрямованості навчання майбутніх економістів, менеджерів, банківських працівників тощо.

Аналіз досліджень і публікацій... Питанню створення і використання електронних засобів навчання приділяється увага у працях таких дослідників, як О.В.Ващук, В.Ю.Биков, М.І.Жалдак, В.М.Мадзігон, Н.В.Морзе, О.М.Моргун, Т.К.Коваль, О.В.Співаковський та ін. У науково-методичній літературі окреслено дидактичні, технічні, ергономічні вимоги до проектування пакетів навчальних програм, розкрито педагогічний потенціал комп'ютерно зорієнтованих систем навчання, психолого-педагогічні вимоги до комп'ютерних навчальних програм [3; 4; 5; 6]. Можливості використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій під час вивчення української мови окреслювались у працях С.О.Карамана, О.М.Горошкіної, Н.І.Семенів, Л.В.Скуратівського, М.Г.Стельмаховича, А.М.Уліщенко Г.Т.Шелехової та ін. В умовах інформатизації вищих навчальних закладів методика створення й застосування електронних засобів з української мови особливо актуалізується.

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає у висвітленні лінгводидактичних особливостей змісту й структури сучасних електронних засобів навчання з української мови, їх класифікації відповідно до інформаційно-навчальної ознаки.

Виклад основного матеріалу... Електронні засоби навчання розглядаються як новітній дидактичний засіб, спеціальним способом закодована, структурована та упорядкована сукупність інформаційних об'єктів, що забезпечують навчально-пізнавальні потреби суб'єктів навчання в накопиченні, зберіганні, обробленні й передаванні навчально-методичної інформації у процесі як традиційних, так й інноваційних форм навчання [2].

Відповідно до інформаційно-навчальної ознаки класифікацію електронних засобів навчання бажано здійснювати у системі педагогічного ланцюжка «теорія – практика – контроль»:

- **довідково-інформаційні** – електронні тексти лекцій, гіпертекстові навчально-методичні матеріали, інформаційні матеріали мережі Інтернет, інтерактивні бази даних з текстовим, гіпертекстовим або мультимедійним поданням навчального матеріалу, електронні енциклопедії, довідники, словники, журнали, інформаційні матеріали веб-сайтів та інформаційних порталів тощо;
- **демонстраційно-моделювальні** – імітаційні мультимедійні моделі, динамічні таблиці, комп'ютерні ділові ігри;
- **навчально-тренувальні** – призначені для виконання різних видів вправ і завдань, програми-тренажери;
- **діагностувальні** (контрольовальні) – комплекси вправ для самоконтролю знань, умінь і навичок учнів, автоматизовані тести;
- **комбіновані** – електронні підручники і посібники для поглибленого вивчення предмета.

Головним завданням створення електронних засобів з української мови стало доповнення й розширення можливостей традиційних засобів навчання, підвищення ефективності й якості навчально-виховного процесу, активізація пізнавальної діяльності студентів під час засвоєння й закріплення навчального матеріалу з української мови.

Визначальною особливістю сучасного навчання з використанням ІКТ є самостійне формування й зміна дидактичного матеріалу учасниками навчального процесу. Звідси випливає, що постає потреба нової ідеології розроблення електронних засобів навчання – нового інструментарію, здатного не лише здійснювати ефективне й результативне навчання, але й постійно оновлювати його зміст за рахунок створення і використання нових компонентів, підтримувати індивідуальну траєкторію навчання, забезпечувати істотну інтенсифікацію процесу пізнання. Педагогічно доцільними, на наш погляд, постають такі комп'ютерно зорієнтовані засоби навчання з української мови, які акумулюють в собі, поряд з комп'ютерною програмою як такою, дидактичний і методичний досвід викладача, який має можливість додавати до банку даних цих електронних засобів свій дидактичний компонент. За результатами спостережень зроблено висновок, що такі адаптивні

можливості електронних засобів навчання дають змогу викладачу одночасно працювати зі студентами різних рівнів, ураховуючи їх обсяг знань і потенційних можливостей, типові помилки, нахили та мовні інтереси. Здібні студенти таким чином отримують можливість працювати з більшим навантаженням для здобуття максимально можливих результатів.

Електронні засоби навчання, з огляду на їх адаптивність, повинні містити розгалужену систему довідникової, консультативної та коректувальної інформації, яка організовується в бази даних і пропонується користувачеві в певні моменти роботи програми, що сприяє активізації та поглибленню знань з граматики, лексики, фразеології та синтаксису сучасної ділової мови, а також розвиткові та удосконаленню вмінь і навичок роботи з текстами наукового та офіційно-ділового стилю в межах сфери професійного спрямування. Чим вища адаптивність програм, тим більше вона реалізує унікальні можливості інформаційних технологій щодо індивідуалізації навчання. Самостійне розроблення й постійне оновлення дидактичного матеріалу учасниками навчального процесу підтримує індивідуальну траєкторію навчання, забезпечує істотну інтенсифікацію й оптимізацію процесу пізнання. Адже головний резерв інтенсифікації навчального процесу закладено саме в індивідуумі, в особистості студента. І результат навчання залежить від того, як у процесі навчання враховуються і використовуються індивідуальні особливості уваги, сприйняття, мислення, пам'яті студента, його характеру, емоційної сфери, життєвого і мовного досвіду. Саме ця обставина стала вагомим аргументом на користь розроблення електронних засобів навчання універсального типу, що передбачають заповнення їх різноманітним дидактичним компонентом, дають змогу істотно змінити способи керування навчальною діяльністю.

Принцип індивідуалізації за умов застосування електронних засобів реалізується у двох площинах: лінгвістичній і психологічній. В аспекті лінгвістичному мовний матеріал курсу диференціюється за ознаками доцільності (відповідно цілям і завданням курсу) і складності. Значною є роль і психологічного чинника: електронно-дидактичні засоби сприяють урахуванню широкого діапазону індивідуальних особливостей користувача. За таких умов навчальна діяльність студента багато в чому визначається і спрямовується ним самостійно.

Традиційні технічні засоби навчання, що використовувалися до появи ІКТ, через певні технічні обмеження не сприяли розв'язанню таких проблем:

- а) адаптивність навчального матеріалу (відповідно до індивідуальних особливостей студентів);
- б) багатотермінальність (одночасне залучення всієї групи користувачів);
- в) інтерактивність (взаємодія ІКТ і студента, що імітує певною мірою природне спілкування);
- г) підконтрольність індивідуальної роботи студентів.

За традиційною системою викладач не міг отримати такий насичений і різноманітний зворотний зв'язок щодо результатів педагогічного впливу на студентів, який дозволяє контролювати, оцінювати, діагностувати. Зовнішній зворотний зв'язок повинен надавати викладачу можливість одержувати об'єктивну кількісну оцінку навчальної діяльності кожного студента і статистику щодо результатів навчальної роботи всієї групи. Зовсім не обов'язково, щоб вона була оперативною. Аналіз інформації може бути відкладений, а корекція результатів може проводитися під час групових і індивідуальних консультацій. Викладач повинен мати можливість аналізувати не тільки підсумкову оцінку, але і шлях рішення навчальної задачі. Такий аналіз дозволить робити диференційовану допомогу під час проведення індивідуальних консультацій.

Як висновок можна сформулювати основні вимоги до структури, змісту та технології створення електронних засобів навчання української мови професійного спрямування:

- проектування навчальної комп'ютерної програми повинне базуватися на певному психолого-педагогічному фундаменті;
- у навчальній програмі необхідно максимально враховувати технічні можливості інформаційно-комунікаційних технологій;
- електронні засоби навчання повинні мати можливість доповнення їх потрібним дидактичним матеріалом (універсальність);
- комп'ютерно зорієнтовані засоби повинні мати внутрішню єдність, у якій виділяються три аспекти: єдність змісту (єдині принципи відображення всіх тем, узгодженість розділів), єдність змісту і форми, єдність навчально-ілюстративного і контрольного блоків;
- оптимальне співвідношення емпіричних і теоретичних знань, сполучення інтерпретації і конкретизації навчального матеріалу з його систематичною перевіркою, що досягається завдяки включенню у комп'ютерну навчальну програму різноманітних елементів апарату організації засвоєння;
- системність і послідовність навчання, яка досягається шляхом дотримання таких принципів: від простого до складного, від одиничного до загального і навпаки, від відомого до невідомого;

• можливість швидкого отримання інформації, її доступність при високому науковому рівні й інформаційній ємності, що забезпечується чіткою структурою комп'ютерної системи і взаємозв'язком її компонентів, спеціально розробленим апаратом орієнтування;

• динамічність, що передбачає:

а) появу динамічної, рухомої інформації на екрані дисплея;

б) оперативність у зміні застарілої навчальної інформації;

• естетичні й ергономічні вимоги до розроблення електронних засобів навчання зумовили необхідність дотримання принципів лаконічності, оптимальної достатності, структурності, системності, послідовності.

Проблема створення й застосування електронних засобів навчання у навчально-інформаційному середовищі багатоаспектна, охоплює лінгвістичні, психолого-педагогічні, дидактичні, технічні та організаційні проблеми. Лише за умови комплексного, системного підходу можливе успішне вирішення цього по суті головного, важливого завдання застосування ІКТ у процесі вивчення української мови у вищій школі.

Використання сучасних комп'ютерно зорієнтованих засобів навчання української мови дає можливість значно підвищити ефективність засвоєння знань за рахунок їх своєчасності, доцільного дозування, доступності, оперативного взаємозв'язку джерела навчальної інформації та студента, адаптації темпу подання навчального матеріалу до швидкості його засвоєння, врахування індивідуальних особливостей студентів, рівня їх мовної компетентності, методично виправданого поєднання індивідуальних і колективних форм навчальної роботи, організаційних форм, методів і засобів навчання.

Висновки... Як висновок зазначимо, що методично виправдане застосування під час вивчення курсу української мови професійного спрямування електронних засобів навчання вимагає науково обґрунтованого підходу до створення й використання комп'ютерно зорієнтованих засобів навчання, які за структурою, змістом і методикою подання навчальної інформації повинні відповідати чинним навчальним програмам, передбачати практичну реалізацію лінгводидактичних принципів навчання, сприяти інтенсифікації процесу засвоєння знань.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження ми вбачаємо у подальшому розробленні й застосуванні електронних засобів навчання української мови, які підвищують рівень інформаційної забезпеченості навчального процесу, допомагають уникнути типових помилок у вживанні слів та побудові словосполучень, поширених у системі ділового мовлення.

Список використаних джерел і літератури:

1. Биков В. Ю. Теоретико-методологічні засади створення і розвитку сучасних засобів та е-технологій навчання / В.Ю.Биков // Розвиток педагогічної та психологічної наук в Україні 1992-2002: зб. наук. праць до 10-річчя АПН України / АПН України. – Част. 2. – Х.: ОВС, 2002. – С.182-199.
2. Інформаційні технології і засоби навчання: зб. наук. праць / за ред. В.Ю.Бикова, Ю.О.Жука / Інститут засобів навчання АПН України. – К.:Атіка, 2005. – 272с.
3. Комп'ютерно орієнтовані системи навчання: зб. наук. праць. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова –№ 7. – 2003. – 263с.
4. Кривошеев А. О. Разработка и использование компьютерных обучающих программ / А.О.Кривошеев // Информационные технологии. – 1996. – №2. – С.14–17.
5. Мадзігон В. М. Педагогічні аспекти створення і використання електронних засобів навчання / В.М.Мадзігон, В.В.Лапінський, Ю.О.Дорошенко// Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. – К.: Пед. думка, 2003. – Вип. 4. – С.70-78.

Spysok vykoristanykh dzherel i literatury:

1. Bykov V.Yu. Teoretyko-metodologichni zasady stvorennia i rozvytku suchasnykh zasobiv ta e-tekhnologiy navchannia, Rozvytok pedagogichnoi ta psychologichnoi nauk v Ukraini 1992-2002: zbirnyk naukovykh prats do 10-richchia APN Ukrainy. KNarkiv, 2002, Part 2, pp.182-199.
2. Informatsiyni tekhnologii i zasoby navchannia: zbirnyk naukovykh prats za red. V.Yu.Bykova, Yu.O.Zhuka. Instytut zasobiv navchannia APN Ukrainy. Kyiv, Atika, 2005, 272p.
3. Kompiuterno oriientovani systemy navchannia: zbirnyk naukovykh prats, Kyiv, NPU im. M.P.Dragomanova, 2003, Volume 7, 263pp.
4. Krivosheev A.O. Razrabotka i ispol'zovanie komp'yuternykh obuchayushhix program. Informacionnie tekhnologii, 1996, Volume 2, pp.14-17.
5. Madzigon V.M. Pedagogichni aspekty stvorennia i vykorystannia elektronnykh zasobiv navchannia. Problemy suchasnoho pidruchnyka: zbirnyk naukovykh prats, Kyiv, Pedagogichna dumka, 2003, Volume 4, pp.70-78.

Аннотация

Татьяна Ясак

*Современные электронные средства обучения украинскому языку
в высшем учебном заведении*

В статье освещен дидактический потенциал современных электронных средств обучения украинскому языку, представлена их классификация по информационно-обучающему признаку. Обоснованы психолого-

педагогические преимущества и лингводидактическая целесообразность универсальных электронных средств обучения украинскому языку профессионального направления. Рассмотрены особенности современных электронных средств универсального типа, в которых предусмотрена возможность обновления их новым дидактическим компонентом, самостоятельно созданным самими участниками учебного процесса. По результатам наблюдений выяснено, что такие компьютерно ориентированные средства обучения содействуют существенной интенсификации познавательного процесса за счет оперативной взаимосвязи источника учебной информации и студента, реализации индивидуальной траектории обучения в лингвистическом и психологическом аспектах – уровня речевой компетенции студентов, адаптации темпа подачи учебного материала к скорости его усвоения. Сделан вывод, что адаптирующие возможности электронных средств обучения дают возможность преподавателю одновременно работать со студентами различных уровней подготовки, учитывая объем их знаний и потенциальных возможностей, типичные ошибки, способности и речевые интересы.

Ключевые слова: электронные средства обучения, информационно-коммуникационные технологии, компьютерно ориентированные средства обучения, универсальность, классификация, адаптирующие возможности, украинский язык профессионального направления.

Summary

Tetiana Yasak

**Modern Computer Studying Means of Teaching Ukrainian Language
in Higher Education Institution**

The article deals with the didactic potential of modern computer studying program of Ukrainian language, and its classification, according to the informational and educational features is given. Psychological and pedagogical benefits and linguodidactic feasibility of universal computer studying program of professional Ukrainian language are proved in the article. The article considers the features of modern computer studying program of universal type that contribute to constant updating of their content by independent creation and use of new didactic components of the educational process by the participants. According to the monitoring of the results we revealed that the computer studying program provides a significant intensification of the process of learning through operational relationship between the source of educational information and the student, the implementation of individual learning paths in linguistic and psychological sphere is to be taken into consideration, as well as the language and speech competence of the students and adaptation rate of presentation of the educational material to the rate of its learning. It is concluded that the adaptive capacity of the computer studying program allows the teacher to work with students of different levels at the same time, taking into account their scope of knowledge and potential, common mistakes, abilities and linguistic interests.

Key words: computer studying program, information and communication technology, computer-oriented learning means, universality, classification, adaptive capacity, professional Ukrainian language.

Дата надходження статті: «27» вересня 2014 р.

УДК [37.035.3+371.381].001.82(477)»19»(045)

ІННА ЯЩУК,

доктор педагогічних наук, професор
(м.Хмельницький)

Реалізація ідей трудовознавства учнів шкіл України на початку ХХ століття

У статті окреслені завдання освітньої політики в Україні на початку ХХ століття, принципи системи народної освіти, ідеї розвитку «нової школи». Зауважено, що структура навчання була зосереджена на працю, трудову діяльність школярів та вчителів. Для цього створювались шкільні кооперативи, які організовувались з метою кооперативного виховання через організацію різних форм трудової діяльності на основі самоуправління та самодіяльності. В статті на прикладі шкільного кооперативу Проскурівщини детально розкрито характеристику та особливості його діяльності, описані найбільш поширені види діяльності педагогічних працівників та школярів. Структура навчання була зосереджена на працю, трудову діяльність. В представленому матеріалі схарактеризовано «Кодекс законів про народну освіту в УРСР», в якому великого значення надавалось трудовознавству. Трудовознавство визначалось як виховання в учнів свідомого ставлення до всіх трудових процесів, поваги до продуктивної праці, розвиток вольової діяльності, здібностей і індивідуальних особливостей учнів, свідомого ставлення їх до раціоналізації праці, правильне фізичне виховання.

Ключові слова: національна освіта, школа, учні, вчителі, трудовознавство, навчальний процес, трудова діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Реалізація ключових ідей національної освіти і виховання неможлива без вивчення їх генези, глибокого осмислення позитивного досвіду, набутого українською педагогічною наукою і практикою. Об'єктивний аналіз цього досвіду дає змогу оцінити